

**Taras Shevchenko - Eugene Pluzhnyk - Ivan Svitlychny:
dialogue of texts**

**Тарас Шевченко - Євген Плужник - Іван Світличний:
діалог текстів**

Hanna Tokman
Doctor in Pedagogics,
Professor

Ганна Токмань
доктор педагогічних наук,
професор

E-mail: orcid.org/0000-0002-6213-2987

*Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University*

30, Sukhomlynskyi Str.,
Pereiaslav-Khmelnytskyi
Kyiv Reg., Ukraine, 08401

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний
університет*

імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401

Original manuscript received: May 20, 2019

Revised manuscript accepted: May 29, 2019

ABSTRACT

The article is devoted to the problem of the Shevchenko tradition in the Ukrainian literature of the 20th century. The author investigates the dialogue between the texts of Taras Shevchenko and the texts of poets of the 20th century. The object of the study is poems by Yevgeny Pluzhnikov “Galilei” and “Kaniv”, poems by Ivan Svitlychny “Archimedes” and “Kurbas”. The author studies the phenomenon of intertextuality. Attention is focused on the meanings, existential motives, images, poetry, styles.

Taras Shevchenko was a rebel poet, he protested against the enslavement of Ukraine, acutely feeling the threshold situation in its existence. The artists of the periods of Ukrainian executed revival and the sixties were especially close to “Kobzar,” as they also protested, they also understood the threat to the existence of the Fatherland.

In the poem “Broken Grave” T. Shevchenko openly shows the grief of Ukraine, calling his perpetrators. E. Pluzhnik in the poem “Kaniv” creates the image of the abandoned grave. Its value meaning is the same as in Kobzar. The grave is a shelter of the national spirit, high, humane, free; the abandonment of this spirit is the cause of the bitter contemporary, portrayed by the poet against the background of utopia.

In the poems “The Dream” by T. Shevchenko and “Galileo” E. Pluzhnik, the heroes travel, overcoming certain physical limits. In Shevchenko’s poem, amazing wanderings take place predominantly in space, in Pluzhnik’s poem, travels occur in time. Human existence is as important as the wide panorama of social life.

In the poem “Archimedes” I. Svitlychesky hero is a political prisoner of the Soviet camp, he reflects on his historical age, returns to the past and looks into the future, comprehends the existential choice of man at the time of totalitarianism. We observe parallels with the poem “Caucasus”, the message “Both dead and alive ...” and lyricist T. Shevchenko.

The poem “Kurbas” by I. Svetlichny is devoted to the memory of the genius Ukrainian director shot by the Communists in Sandarmos in 1937. The poem contains a dialogue with Shevchenko’s motives of truth and resistance of the artist in captivity.

Dialogue has an existential-national meaning. The peculiarity of the treatment of dissident poets to the texts of Shevchenko is caused by the existential condition of the authors and the historical context of their work. Attention is focused on the creative development of Shevchenko’s thought, emotion, image in the poems of the authors of the 20th century. Shevchenko’s spiritual values and existential motives were noted, stylistic features of poetic texts were revealed.

Key words: *poem, dialogue, development, spiritual values, existential motives, thought, emotions, image, style.*

Вступ

Проблема шевченківської традиції в українській літературі є актуальною і багатогранною. Теми, проблеми, ідеї, пафос, мотиви, образи, стиль, жанрові різновиди, мова Шевченкових творів справили вплив на багатьох митців слова. Цей вплив не є лінійним – поети вступають у діалог з великим попередником: по-своєму відповідають на поставлені ним питання; екстраполюють філософські положення на нову історичну дійсність; потверджують, нюансують, а то й заперечують думку; по-мистецькому грають з образами; надають шевченківським стилістичним явищам рис нового літературного напрямку тощо. Існує проблема визначення особливостей діалогу з Шевченком, який вів/веде чи не кожний талановитий поет України. Тарас Шевченко був поетом-бунтарем, він протестував проти поневолення України, гостро відчувши поріг у її існуванні. Митці епохи українського Розстріляного відродження і шістдесятництва були особливо близькими до «Кобзаря», бо так само протестували, так само розуміли екзистенційну пороговість Вітчизни. Тому дослідження діалогу представників цих епох з Шевченком має специфіку, накладену як екзистенційним станом авторів, так і історичним контекстом творчості.

У статті визначимо смисли і поетику діалогу художніх текстів, а саме: поем Є. Плужника і І. Світличного та поетичних творів Т. Шевченка. Творчість Є. Плужника в аспекті зв'язків із Шевченком інтерпретували О. Дорошкевич, М. Рильський, Ю. Лавріненко, Л. Новиченко, Л. Череватенко, М. Кодак та інші. До постаті І. Світличного зверталися науковці Л. Біловус, С. Глузман, І. Дзюба, І. Добрянська, І. Качуровський, Г. Коваленко, Н. Колошук, М. Коцюбинська, І. Кошелівець, М. Москаленко, О. Неживий, Д. Павличко, Т. Салига, Є. Сверстюк, Я. Славутич, Е. Соловей, В. Стус, Л. Тарнашинська, А. Ткаченко та інші. Проте вивчення діалогу поем Є. Плужника і І. Світличного з Шевченковою поезією ще не проводилося.

Ставимо за мету визначити смисли і поетику діалогу художніх текстів поем Є. Плужника і І. Світличного з поетичними творами Т. Шевченка.

Матеріал і методи досліджень

Об'єктом дослідження є поеми Євгена Плужника «Галілей» і «Канів», поеми Івана Світличного «Архімед» і «Курбас» та інтертекстуально присутні в них твори Тараса Шевченка. Методи дослідження: екзистенціально-діалогічний, компаративний, інтертекстуальний типи аналізу художнього тексту.

Результати та їх обговорення

Місце Тараса Шевченка в історії української літератури особливе, чільне. До «Кобзаря» як книги звертаються всі покоління митців України. Особливо напруженим є діалог текстів у тяжкі часи випробувань, екзистенційних загроз для нації. Саме такий екзистенційно-національний рівень діалогу спостерігаємо в часи Розстріляного відродження і в добу шістдесятництва, зокрема у творах переслідуваних владою, ув'язнених поетів-дисидентів.

Євген Плужник (1898-1936) – видатний український поет, який виявив свій талант передусім у ліриці, виступив також як драматург та романіст, був перекладачем, лексикографом, літературним редактором, укладачем антології. У поезії Є. Плужника простежується засвоєння й оригінальне перетворення Кобзарєвої думки та образу, спільність аксіологічної основи поетичного розмислу. Ю. Лавріненко у своїй праці «Розстріляне відродження» (1959 р.) відзначив глибинну спорідненість Плужника зі Сковородою і Шевченком. Заперечивши твердження радянської критики про занепадництво Плужникової творчості, він ствердив протилежне: «Це в основі той великий “біль”, та (мовляв Плужник) “мука свята” сквородинської і шевченківської “духової людини”, у яких звільняється, самостверджується людина і нація, торуючи свій власний шлях життя» (Лавріненко, 1959: 276). Звільнення і самоствердження України і індивідуума спостерігаємо в поемах Є. Плужника, відчуваючи звернення поета до крилиці Шевченкового духу.

У поемі «Канів» відлуння Шевченкового слова є найвиразнішим, що природно з огляду на її назву. Протиставляючи місто селу, розповідаючи про нездоланність могутнього і грізного часу, який *безмежні мільйони селян* «гнав од дідизни у міські полони», поет знаходить лише одне, чого не змогла змінити руйнівна для українського національного духу доба:

*Селянський краю мій, навік убогий!
Вже я не той, як за дитячих літ...
Але й в тобі хіба що Заповіт
Час відмінити ще не має змоги!* (Плужник, 1988: 191).

Авторове «ще» в останньому з наведених рядку свідчить про те, що він не має романтичних ілюзій про вічність національного духу, не знає майбутнього (про яке може тільки мріяти), але ясно бачить загрозливу реальність, яку осмислює історично.

Образ Канева відіграє в поемі особливу роль, адже цей топонім винесено в назву твору. Канів як художній топос з'являється в тексті після утопічних картин майбутнього: «І на горі всіма забутий Канів / Благословляє в далечінь дітей!» (Плужник, 1988: 206) Названо місце, де перебуває великий дух України, сказано, що він живий і водночас *всіма забутий*.

Герой поєми Є.Плужника задумується над майбутнім України.
*І, обхопивши голову руками,
Гублю хвилинам божевільний лік
І тільки чую: десь понад світами
Пливе назад мені за роком рік* (Плужник, 1988: 201).

Алюзія Шевченкового вірша «І день іде, і ніч іде...» виникає не лише завдяки образу ліричного героя, що в розпачі обхопив голову руками, – цим натяком-штрихом автор акцентує на невирішеності українського питання, яке мучило і Шевченка, і його:

*І день іде, і ніч іде.
І, голову схопивши в руки,
Дивуєся, чому не йде
Апостол правди і науки?* (Шевченко, 2003: 365)

Правда і наука, які мають прийти в історично знедолену Україну, – осердя мрії і Шевченка, і Плужника.

Останній рядок поєми повертає читача до її назви, створюючи образне поетичне обрамлення.

*Мільйони сіл серед німих долин...
Десяток міст... Земля на хліб збідніла...
Десь на горбку позаколишній млин...
І над Дніпром занедбана могила!* (Плужник, 1988: 213)

Контекстний пейзаж і епітет «занедбана» допомагають розкодувати нову грань образу Канева. Перед читачем постає художній простір з виразними ознаками України 20-х років ХХ ст. Серед реалістичних

штрихів бідності, безправ'я і відсталості виокремлюється образ занедбаної могили над Дніпром, який природно вписується в безрадінний пейзаж і водночас надає йому нового аксіологічного значення. Ціннісний смисл прочитується завдяки алюзії Шевченкової «Розритої могили». У Шевченка твір також завершується образом могили:

Начетверо розкопана,

Розрита могила.

Чого вони там шукали?

Що там схоронили

Старі батьки? – Ех, якби-то,

Якби-то найшли те, що там схоронили, –

Не плакали б діти, мати не журилась (Шевченко, 2003: 253).

Т. Шевченко відкрито показує горе України, називає його винуватців – Богдана Хмельницького з його історичною помилкою; москалів, які розривають могили; перевертнів, що допомагають загарбникам матір катувати. Є. Плужник створює образ не розритої, а занедбаної могили. Його ціннісний смисл той самий, що й у «Кобзарі»: могила – сховок національного духу, високого, гуманного, вільного; занедбаність цього духу – причина гіркого сучасного, змальованого поетом на фоні утопії. Біда зумовлена байдужістю українців, нерозумінням ними ролі духовних цінностей в історичній долі країни. Духовна короткозорість тих, хто не є ні зайдюю, ні перевертнем, – чи не основна причина непомітності України у світі, згорьованості її народу.

Отже, в поемі «Канів» Є. Плужник розвиває профетичну шевченківську ідею приходу в Україну правди і науки; оригінально переосмислює-перетворює образ *розритої могили*.

Поема «Галілей» кореспондує з творами «Кобзаря», що містять мотив мандрів поета нічним містом (комедія «Сон», вірші, написані після заслання: «О люди! люди небораки!..», «Якось-то йдучи уночі...», «Кума моя і я...»). Пересування ліричного героя містом супроводжується і в Шевченка, і у Плужника його важкими враженнями від побаченого та роздумами філософського змісту. Автор «Галілея» не вдається ні до цитат, ні до ремінісценцій з «Кобзаря»; інтертекстуальність майже не оприявнюється, є дуже тонкою, вишуканою, інтелектуальною та емоційною. І все ж у поемі «Галілей» прочитується продовження шевченківської традиції як на рівні змісту – передовсім в аксіологічній основі розмислу, так і на рівні поетики – зокрема в архітектоніці.

«Нічні пригоди різні / Напрочуд дивовижні» (Плужник, 1988: 170), що сталися з Плужниковим героєм, ріднять поему «Галілей» з комедією «Сон», у якій оповідач захоплено вигукував: «Та й сон же, сон, напрочуд дивний, / Мені приснився...» (Шевченко, 2003: 253). Це рідкісний для Плужника прямий перегук з попередником, адже здебільшого зв'язки з «Кобзарем» алюзійні.

Герої обох творів подорожують, долаючи певні фізичні межі. Якщо у Шевченка дивовижні мандри відбуваються переважно у просторі, то в Плужника – у часі. Шевченків оповідач уві сні літає понад Україною і Московією, іде Санкт-Петербургом і, ставши невидимим, потрапляє до царського палацу. Плужників герой реально йде нічним Києвом і якоїсь миті потрапляє в майбутнє, відчуваючи, як «розступиться час». Фантастика наявна і в інших елементах поем: герой «Сну» чує голоси з минулого, бачить його посланця – пташку; інтелігент Плужника переживає відчуття лету у просторі – разом із Землею.

Душевна відкритість, сердечна неприкаяність героя-оповідача – спільна риса аналізованих творів. Вона розкривається у процесі мандрівки нічним містом і самоіронічного заглиблення у власне серце. Цей внутрішній простір посідає таке ж важливе місце в художньому світі твору, як і широка панорама суспільного життя доби.

Нічні мандрівники в обох поетів схожі: ліричні герої відокремлюють себе від юрби, передовсім наголошуючи на своїй далекості від тих, хто панує у цьому світі, самотньо вертаються додому, стоїчно приймають своє існування. Це – інтелектуали, думка яких не знає меж у леті як простором, так і часом. Критичність їхнього розмислу спрямована не тільки зовні, а й на себе.

Обидва герої одягають маску: Шевченків – п'яниці, Плужників – тихенької людини:

Я тихенький, тихенький. Тихіш од трави...

Взагалі я дуже тихенький (Плужник, 1988: 166).

Потреба в цих масках зумовлена поетикою творів, їх жанровою природою, позаяк у комедії саме п'яним сном пояснюється постання широкої художньої картини тогочасного суспільства, а в «Галілеї» зовнішня тихість героя дає змогу зосередитися на його внутрішньому світі, зокрема реакціях на життя суспільства та саморефлексіях.

У «Сні» події розгортаються так: оповідач іде з бенкету додому, засинає, у сні мандрує за совою. У маренні-мандрах він переживає багато пригод. Летить над Україною, Сибіром, невидимий ходить Санкт-Петербургом, бачить минуле і майбутнє, і врешті прокидається.

Плужників герой, радянський інтелігент у подертих черевиках, іде Києвом 1920-х років – *повз кав'ярні, де теплі огні*, і подумки розмовляє з різноманітними адресатами.

Спочатку Плужників ліричний герой іронічно бесідує з тими, хто, певно, сидить у теплих кав'ярнях («чий щелепи мов обценьки»). Пустинна нічна вулиця раптом оживає і бачиться як «Потного м'яса / Безбережна, безкрая ріка», сповнена руху.

Пруть до церкви, на смерть, в ресторани...

Жруть, торгують собою, плюють

В непромиті, неславлені рани, –

Живуть! (Плужник Є., 1988, с. 170)

Саркастичне зображення знеособленої байдужої до духовних цінностей юрби городян подібне до Шевченкової картини ранкового Петербурга.

Міфологічний політ (услід за совою) Шевченкового мандрівника у Плужника змінюється на політ «з землею в далечінь» – рух планети покликаний заспокоїти героя, адже діє закон, тож закон має бути і в історичному рухові людства.

У художньому просторі поеми «Галілей» чимало дивовижей, одні описані детально, інші – стисло. Якщо герой Шевченкової комедії чує голоси з минулого, бачить прилетілі звідти душі, то Плужників самітник приходять до людей майбутнього на суд над своїм поколінням. У «Сні» поштовхом до повернення в минуле стали враження від пам'ятників Петру I і Катерині II, оповідачем керує прагнення прочитати історію України. У поемі «Галілей» герой розмовляє зі своїм болем і прагне згасити його, що можливо лише «коло радісних брам» будучини.

Останні дивовижі і в комедії, і в поемі найвагоміші для розуміння ідеї. Сон завершується казковими метаморфозами царя до і після зникнення його опори – придворних, челяді, москалів. «Де ж ділася / Медвежа натура? / Мов кошеня, такий чудний. / Я аж засміявся. / Та й прокинувся» (Шевченко, 2003: 278). Фантастика передає впевненість автора у можливості перемоги над самодержавною Росією, засвідчує «дугість» її величі й усемогутності:

Поема «Галілей» завершується також дивною картиною: київський тихенький інтелігент бачить давно померлого вченого, *непреступного для зору людей*, – Галілея.

*А вгорі, в далині, наді мною –
Непреступний для зору людей,
Оповитий віків тишиною –*

Г а л і л е й (Плужник, 1988: 185).

Т. Шевченко втілює у фантастичну картину ідею плинності історії. Є. Плужник, перелічивши всіх персонажів своєї поеми («Герої! / Каліки! / Службовці! / Торговці! / Поетики!»), утверджує подібну думку: він наголошує на неможливості змінити хід історії, підкреслюючи радикальність цих змін. Твір завершується цитацією: герой повторює легендарні слова переслідуваного інквізицією Галілея: «[...] все-таки / обертається!» (Плужник, 1988: 186).

Космізм притаманний обом творам: у Шевченка він переважно містичний, у Плужника – планетарний.

Плужників діалог із видатним попередником творчий, активний: він не повторює Шевченка на жодному з рівнів, завжди пропонуючи власну думку, емоцію, художнє застосування поетикального засобу. Відбувається розвиток класичної традиції і спілкування через час і простір поетів, що мають чимало спільного в життєвих долях і світоглядних та естетичних позиціях.

Поєма «Галілей», яку автор читав на зустрічах із читачами, мала у них великий успіх. Значно пізніше її з таким самим захопленням читали у колі українських шістдесятників. І. Світличний написав під її впливом власний оригінальний твір «Архімед (За Плужниковим “Галілеєм”»)). Ніби реалізувавши рядок із Шевченкового вірша «І Архімед, і Галілей...», він продовжив шанування видатних учених, гуманітарне переосмислення відкритих ними законів фізики, утвердив шевченківську ідею гуманізму.

Іван Олексійович Світличний (1929-1992) – видатна постать української культури, громадський діяч, науковець, поет, перекладач. М. Коцюбинська влучно відзначила роль літературної ерудиції у творчій долі поета-в'язня: «Поет-читач у Світличного весь час стоїть за плечима поета-творця, а той підкорює його собі. Ця здатність до безперервного внутрішнього інтелектуального діалогу, мабуть, дала йому щасливу змогу відсторонення від ґратованої дійсності, змогу жити інтенсивним духовним життям в атмосфері узаконеної без-, навіть антидуховності» (Коцюбинська, 1994: 26). І. Світличний свідомо і, можливо, підсвідомо, у стані творчого натхнення, вступав у діалог з «Кобзарем» – і як літературознавець, і як поет. Він автор низки статей, присвячених Шевченковим творам та їх науковим дослідженням. («Поезія і філософія», «Художні скарби “Великого льоху”», «Коментар критичний до коментаря наукового», «Духовна драма Шевченка», «Шевченко і український романтизм: Приходько. Шевченко та український романтизм»). Мав намір звернутися до «Кобзаря» і як перекладач – перекласти українською російськомовну поему «Тризна», проте не судилося, точніше не дали, погубивши талановитого українця в тюрмі та на засланні.

Михайлина Коцюбинська, схарактеризувавши поезію І. Світличного як логізовану, одверто ангажовану, з чіткою соціальною адресою, назвала традицію такої поезії у вітчизняній літературі – «від Шевченка до Стуса» і визначила її роль: «В місткому афористичному слові вона несла правду всупереч заборонам, насильству, фальсифікації, несла ідеали, моральні постулати, прагнула пробудити словом заснули душі» (Коцюбинська, 1994: 21). У поємах І. Світличного, як і в поезії Т. Шевченка, спостерігаємо відзначене М. Коцюбинською протестне афористичне слово.

Вірш «І Архімед, і Галілей...» завершується пророцтвом:

І на оновленій землі

Врага не буде супостата,

А буде син, і буде мати,

І будуть люде на землі (Шевченко, 2003: 353).

Свою поему «Архімед» І. Світличний завершив, подібно і до Шевченка, і до Плужника, вираженням переконаності в неминучості суспільних змін, рішучих і кардинальних:

Гей! Владуці! Карателі!

Та й скептики без страху й докору.

А ідіть ви всі до стоматері.

Бо, ви чуєте? – Є вона все-таки,

Точка опору! (Світличний, 1994: 147).

У поемі «Архімед» ліричний герой – політв'язень радянського табору брежнєвських часів, він розмірковує про свою історичну добу, повертається в минуле і заглядає у майбутнє, осмислює екзистенційний вибір людини за часів тоталітаризму. Спостерігаємо перегуки з поемою «Кавказ», посланням «І мертвим, і живим...» та лірикою Т. Шевченка.

У «Архімеді» І. Світличний відповідає своєю реплікою на дошкульну Шевченкову сатиру, і ці репліки не менш саркастичні. Сарказм пера Світличного сягає шевченківського рівня. Порівняймо, у Т. Шевченка: «Щоб братню кров пролити просять / І потім в дар тобі приносять / З пожару вкрадений покров!!» (Шевченко, 2003: 346), у Світличного:

Яке ми ното? / Та й чи ното ми взагалі?

Коли генії і герої

Благоденство по всій землі

Кроплять братньою кров'ю? (Світличний, 1994: 142)

Опір злу – головне завдання духу, що переймає рядки і Шевченка, і Світличного. Шевченківська традиція також прочитується в тому, як безжально правдиво, різко й гнівно І. Світличний називає недуги рідної української душі. Читач розуміє, чому для збереження українства, вільного й людяного, потрібне Alter ego, ця маленька копта відчайдушних сміливців, бо Его – більшість, це людина маси, яка втратила будь-які моральні орієнтири і занедбала духовні цінності. «<...> Щоб святині ви – свідок Бог! – / Пообпльовували? Верблюди!» (Світличний І., 1994, с. 145). Поет пояснює, що для нього є святиною: це, передовсім, – жертвенні душі українців.

Десь для Плужників і Кулішів –

Пеклом стане їм спокій вічний,

Як для жертвенної душі

Копійчаної жаль вам свічки (Світличний, 1994: 145).

Образ юрби автор не персоніфікує, бо у маси не може бути власного імені. Він з душевним болем називає Его сучасної України – Хохляндія, повторюючи зневажливе прізвисько, що дав Україні її північний сусіда. І це зрозуміло в історично-психологічному контексті, адже саме підкорюючись імперській політиці Росії, українська душа занедужала на безпам'ятство і зневажання святинь. У стислій характеристиці Хохляндії прочитується відгук Шевченкового послання «І мертвим, і живим...».

*А Хохляндія: скопом живі
Й мертві, падли, апостоли, юди/
І мов заповідь: с'est la vie,
Всі ми – люди* (Світличний, 1994: 145).

Алогічно, шокуюче поєднавши несумісні поняття, автор оприявнив утрату сучасниками ієрархії цінностей – нівеляцію, зрівнялівку, «всеядність душі». Художньо інтерпретуючи Плужника, та ще й з використанням його імені, І. Світличний показав, що нічого в духовному сенсі не змінилося за пів століття в Радянській Україні, тільки побільшало знеславлених обпльованих ран.

Поема «Карбас», присвячена пам'яті геніального українського режисера, розстріляного комуністами 1937 року в Сандармосі, містить діалог з Шевченковими мотивами правди та стійкості митця у неволі.

Оповідач у поемі веде крізьчасовий діалог з Курбасом перед його стратою. Оповідач знає те, що закрите від Курбаса, – майбутній час, який Маестро вже не побачить. Саме цим знанням він хоче розрадити соловецького в'язня. Розрада – справедливість, яку було порушено. Мотив правди – один з провідних у творчості І. Світличного, що ріднить її з поезією Т. Шевченка. У Шевченковому вірші «О люди, люди небораки...» читаємо: «Чи буде суд? / Чи буде кара? / Царям, царяттям на землі? / Чи буде правда між людьми? / Повинна бути, бо сонце стане / І оскверненню землю спалить» (Шевченко, 2003: 363). У поемі І. Світличного оповідач звертається до Курбаса як друг, що не кинув у біді, про що свідчить м'яка інтонація підтримки («Маестро! Потерпіть трохи...»), а також пропозиція душевної опори, яку віднайдено у майбутньому відновленні справедливості («Не квапте, Маестро, час: / Правда самої епохи / Реабілітує Вас»). Подібно Тарас Шевченко вірив, зазираючи в майбутнє у поемі «Кавказ»: «Встане правда! встане воля!» (Шевченко, 2003: 344).

Гідність, внутрішня розкутість – риса характеру, яку мав і Т. Шевченко, і І. Світличний і яка була вкрай необхідна іншим, для того щоб мати право на їхню повагу. Герой Шевченкового «Кавказу» Прометей закутий, а з ним і волелюбна нація, не скориться нізащо:

*Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого<...>* (Шевченко, 2003: 343).

І. Світличного у своїй поемі стверджує таку саму високу гідність героя-в'язня, Курбас присягає «у безвість часів-поколінь-століть»:

*Я честі своєї твердиню, нескорений образ свободи,
Фортецю своєї гідності – душі – не здам і на п'ядь* (Світличний, 1994: 155).

Цінності Маестро – це честь, свобода, гідність, саме вони складають основу його душі, якщо їх віддати – душі не стане. Простір душі героя розбудований автором як козацька січ, у ньому – твердиня, фортеця і дух свободи.

Діалогічність текстів як Т. Шевченка, так і І. Світличного спрямована на вираження правдивого, гіркого, мужнього патріотизму, патріотизму-всупереч, патріотизму-опору українців, він можливий тільки за умови екзистенційного прийняття Батьківщини, єднання з її існуванням усім своїм індивідуальним внутрішнім життям і вчинками.

Висновки

Отже, творчість Т. Шевченка, його система цінностей, утверджувана як у творах, так і в реальному житті, мали велике значення для митців наступних поколінь, зокрема Розстріляного відродження і шістдесятництва. У своїх текстах Є. Плужник і І. Світличний вступали в діалог з «Кобзарем». Поєми Плужника «Галілей» і «Канів» та Світличного «Архімед» і «Курбас» засвідчують спільну аксіологічну основу, проблемну багатогранність, інтелектуальну гостроту, стильову вишуканість цього діалогу.

Література

1. Лаврінченко Ю. Євген Плужник. *Лаврінченко Ю. Розстріляне Відродження : Антологія 1917-1933. Поезія-проза-драма-есеї.* Мюнхен, 1959. С. 273-277.
2. Плужник Є. Поезії. Київ : Радянський письменник, 1988. 415 с.
3. Шевченко Т. Зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 1. 784 с.
4. Шевченко Т. Зібрання творів : у 6 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 2. 784 с.
5. Коцюбинська М. Іван Світличний, шістдесятник. *Світличний І. У мене – тільки слово.* Харків : Фоліо, 1994. С. 5-27.
6. Світличний І.О. У мене – тільки слово. Харків : Фоліо, 1994. 431 с.

References

(Транслітерація)

1. Lavrinenko Yu. Yevgen Pluzhnyk. *Lavrinenko Yu. Rozstrilyane Vidrozhennya : Antologiya 1917-1933. Poeziya-proza-drama-eseyi.* Myunxen, 1959. S. 273-277.
2. Pluzhnyk Ye. Poeziyi. Kyiv : Radyanskyj pysmennyk, 1988. 415 s.
3. Shevchenko T. Zibrannya tvoriv: u 6 t. Kyiv : Naukova dumka, 2003. T.1. 784 s.
4. Shevchenko T. Zibrannya tvoriv: u 6 t. Kyiv : Naukova dumka, 2003. T.2. 784 s.
5. Kocyubynska M. Ivan Svitlychnyj, shistdesyatnyk. *Svitlychnyj I. U mene – tilky slovo.* Kharkiv : Folio, 1994. S. 5-27.
6. Svitlychnyj I.O. U mene – tilky` slovo. Kharkiv : Folio, 1994. 431 s.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена проблемі шевченківської традиції в українській літературі ХХ століття. У статті досліджуються поеми Євгена Плужника та Івана Світличного у зіставленні з творами Тараса Шевченка. Авторка вивчає діалог художніх текстів, знаходить спільне і відмінне в них. Увагу зосереджено на творчому розвитку Шевченкової думки, емоції, образу в поемах авторів ХХ століття. Відзначено шевченківські духовні цінності і екзистенційні мотиви, виявлено стилістичні особливості поетичних текстів.

Ключові слова: поема, діалог, розвиток, духовні цінності, екзистенційні мотиви, думка, емоції, образ, стиль.

АННОТАЦИЯ

Токмань Г. Л. Тарас Шевченко – Евгений Плужник – Иван Свитличный: диалог текстов Стаття посвящена проблеме шевченковской традиции в украинской литературе ХХ столетия. В статье исследуются поэмы Евгения Плужника и Ивана Светличного в сопоставлении с произведениями Тараса Шевченко. Автор изучает диалог художественных текстов, находит общее и различное в них. Внимание сосредоточено на творческом развитии мысли Шевченко, эмоции, образа в поэмах авторов ХХ столетия. Отмечены шевченковские духовные ценности и экзистенциальные мотивы, определены стилистические особенности поэтических текстов.

Ключевые слова: поэма, диалог, развитие, духовные ценности, экзистенциальные мотивы, мысль, эмоции, образ, стиль.